

Святослав Шрамченко

Капітан-лейтенант фл.

Українські марки Волині

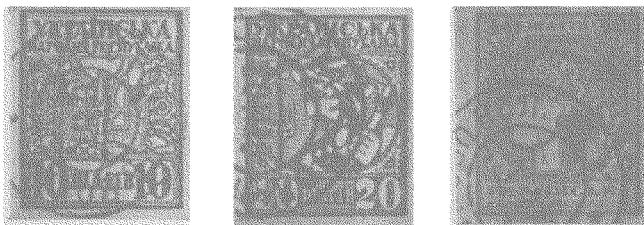
I. Державні поштові марки.

В рр. 1918/19 Українська Держава мала шість поштово-телефрафних округ: Київську, Харківську, Полтавську, Катеринославську, Одеську і Подільську, державний поштово-телеграфний секретаріат Західної Області УНР і зовсім окрему, тоді самостійну, Кубанську поштово-телеграфну округу.

Київська поштово-телеграфна округа була для: Київщини, Чернігівщини, Волині, Холмщини і для повітів: Білського, Берестейського, Кобринського — Городенчини, Пинська, Мозирського-Пинщини, Риціцького і Гомельського-Могилевщини.

Отже, Волинь входила до цієї найбільшої поштово-телеграфної округи.

Спочатку нашої новітньої державності на Волині, як і по всій Україні, за винятком Західної області, уживалися звичайні російські поштові марки. Одночасно, від червня 1918 року, з'явилися перші оригінальні українські поштові марки, т. зв. серія шагів: 10, 20 (мал. А. Середи), 30, 40 і 50 (маль. Ю. Нарбута) шагів, без:

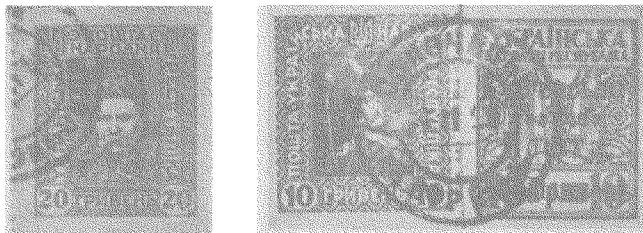

зубців, бо хоч перші видання цих марок були з зубцями (в той час було їх лише 40,000 штук), останні поступили до вжитку (також і на Волині) лише на початку 1919 року.

Під кінець серпня 1918 року з'явилося розпорядження Укр. Міністерства Пошт і Телеграфів про негайну українізацію всіх російських поштових марок шляхом передруку їх українським державним гербом — тризубом, бо з днем 1. вересня 1918 року всі російські поштові марки без українського надруку втрачали свою вартість. На підставі цього розпорядження, ті поштові уряди, що не мали часу переслати свої запаси російських марок до Управління поштово-телеграфних округів для передруку їх там, мусіли пере-

«ЛІТОПИС ВОЛИНІ»

водити такий наддрук своїми засобами Ц.каво, що в цьому розпорядженні ніяких указівок щодо форми наддруку тризуба не було дано, тому й з'явилися різні типи тризубів новітньої Української Держави на поштових марках. Усіх відмінних типів тризуба на поштових марках нараховуємо до 300. Сама Волинь дала аж 26 зразків своїх місцевих тризубів — наддруків на поштових марках. Крім того, були в обігу на Волині й загальні видання Київської Поштово-телеграфної окружності. Пізніше, від січня 1919 року, на Волині вживалася також загальноукраїнська поштова марка в 20 григоріана, а в 1920 році (жовтень-листопад) по деяких поштових урядах Волині (як Волочиськ і ін.) уживалися поштові марки УНР віденського видання в 10, 20 і 40 григоріана, як також марки

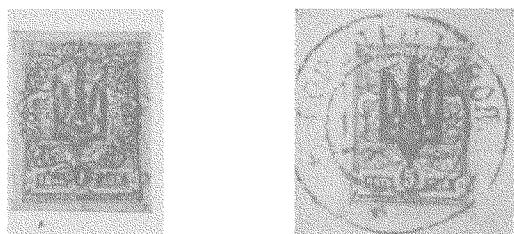

Української Кур'єрсько-польової пошти.

Треба згадати, що Українське Міністерство Пошт і Телеграфів перепробувало на марках різні українські наддруки, а саме:

1) Герб Гетьманської України: в Овалі козак з рушницею на плечі, над ним тризуб, а справа й зліва напис: "Українська Держава".

2) Герб УНР (стверджений законом): тризуб у круглому вінку (без хреста).

3) Такий же тризуб з хрестом. (Усі три малюнки відомого нашого графіка Юрія Нарбута).

З чисто технічно-практичних причин — виразності і простоти наддруку (що в більшості виконувалося ручним штампом) — Міністерство зупинилося на тризубі, але без віночка, гербові УНР (2). Марки з таким наддруком (друкарським), т. зв. "Київ III" (а і б) були в обігу на Волині разом з іншими наддруками ("Київ I, ІІа до ІІг і ІІІг" включно).

Так, як мені оповідали (за Польщі), колишні начальники українських поштових урядів Березного, Костополя, Сарн і Почаєва були заскорчені телеграфічним наказом Укр. Міністерства Пошт і Телеграфів про українізацію російських поштових марок, бо мали лише декілька днів на виконання цього, тому були примушенні самі виготовити печатки з тризубом для наддруку і за кілька ночей, особливо вночі з 31.VIII. на 1 IX. 1918 р., передруковали всі запаси російських поштових марок, які мали по своїх поштових урядах, причому в Сарнах перший металевий штамп-печатка по-псувається, мусіли робити інший, з дерева, а тому й маємо там два типи наддруку тризуба.

Переходимо до окремих місцевих наддруків тризуба на Волині позабічно:

- 1) **Бараши I** — село біля Звягеля, штамп ручний, з м'якого металу (советський каталог припускає, що з олова), поодинокий. Тризуб з хрестом. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зубцями: 5, 10/7, 15 і 25 коп., і без зубців: 1, 3, 5 коп. і 1 руб.
- 2) **Бараши II** — такий же наддрук, лише тризуб без хреста (мабуть, штамп здеформувався). Відомий на марках з зубцями: 5, 10/7, 10, 15, 20, 25 і 70 коп., і без зубців: 1, 3, 5, 15 коп. і 1 руб.
- 3) **Березно А.** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 10, 10/7, 15, 20, 25, 35, 50 і 70 коп. і 1 руб.; без зуб.: 1, 2, 3, 5, 35, 70 коп. і 1 руб. та на Романівській марці за 1 коп. (Останньої було лише 100 штук — аркуш).
- 4) **Березно Б.** — Штамп цей самий лише фарба сіро-чорна. Відомий на марках з зуб.: 10, 15 і 20 коп., і без зуб.: 1, 3 і 5 коп.
- 5) **Великі Дедеркали** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба темно-фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 1, 3, 5, 10/7, 15, 25 коп., і без зуб.: 5, 70 коп. і 1 руб.
- 6) **Волочиське** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба чорна. Відомий на марках з зуб.: 2, 3, 4, 5, 7, 10, 10/7, 15, 20, 25, 35, 50 і 70 коп. і 1 руб.; без зуб.: 1, 2, 3 і 5 коп. і 1 руб.
- 6) **Житомир I** — Штампи ручні, гумові, поодинокі або сім разом

Таблиця тризубів на поштових марках на Волині (1918 і 1921 рр.)

1.	2.	3.	4.	5.
Бараші I.	Бараші II.	Березно	В-Водярків	Вологицьк
6.	7.	8.	9.	11.
Житомир I.	Житомир II.	Житомир 2	Житомир 3	Житомир 5
10.	12.	13.	14.	15.
Житомир 4	Золотонісів	Київськ-Город	Київськіль	Коростене I
4.				
16.				
 ВІЛЬНА УКРАЇНА 1921 Голова центр Коростене II Земгали				
17.	18.	19.	20.	21.
Луцьк	Любомль	Моївців	Народичи	Н-Гардіорид
22.	23.	24.	25.	26.
Овруць	Озерани	Погаїв	Сарни I	Сарни II.

Святослав Шрамченко — УКРАЇНСЬКІ МАРКИ ВОЛИНІ

(останні лише на рублевих марках). Фарба фіялкова різних відтінків. Відомий на марках з зуб.: 10/7, 20 і 70 коп. та 1 і 7 руб.; без зуб.: 1, 15, 70 коп. і 1 руб.

- 7) **Житомир Ia** — Штамп ручний, гумовий, (четвертий з семиштампного "Житомир I" має зовсім інший тризуб). Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 1 і 10 руб.; без зуб.: 1 і 7 руб.
- 8) **Житомир II** — Штамп гумовий, поодинокий. Фарба чорна. Відомий на марках з зуб.: 5, 10/7 і 20 коп. і на 4 коп. Ром.
- 9) **Житомир III** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 5, 10/7, 15, 20, 25, 20/14, 50 коп. і 1 руб.; без зуб.: 1, 5, 15, 70 коп. і 1 і 5 руб., також на військовій марці за 7 коп.
- 10) **Житомир IV** — **Фантастичний**. Штамп металевий, поодинокий. Фарба чорна. Надрук подібний до "Київ III" (французькі каталоги в 1919 р. вважали його за Умань). Існує на різних російських марках з зубцями і без зубців.
- 11) **Житомир V** — **Фантастичний**. Штамп гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Максимум фантазії: існує не тільки на звичайних російських марках, але й на марках армії ген. Юденічна, а навіть і на марках Фінляндії.
- 12) **Здолбунів** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова-темна. (самий невдалий з усіх тризубів і дуже прimitивний). Відомий на марках з зуб.: 5, 10, 15, 25 коп., і без зуб.: 5 коп. і 1, 5, 7 руб., і на Романівських 3 коп.
- 13) **Ковель і Голоби** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 2, 3, 5, 7, 10, 15, 25 коп., і без зуб.: 1, 3 коп. і 1, 3.50 руб. та на 3, 15 коп. Романівських.
- 14) **Костопіль** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 2, 5, 10, 15, 20 і 25 коп., і без зуб.: 1, 2, 3, 5, 35 коп. і 1 руб.
- 15) **Коростень і Чеповичі I** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба зелена. Відомий на марках з зуб.: 2, 3, 4, 5, 7, 10, 15, 50, 70 коп., і без зуб.: 1, 2, 3, 5 коп. і 1 руб. Це марки українських повстанців Другого Зимового Походу Армії УНР 1921 року.
- 16) **Коростень і Чеповичі II** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий з трьох рядків; Тризуб — Вільна Україна — 1921, Фарба чорна або фіялкова. Відомий на марках українських 1920 року від 1 до 200 гривень і на марках Українського Педагогічного Товариства "Рідна Школа" за 2, 5, 10 гривень.

Цей самий штамп, лише з додатком четвертого рядка:

«ЛІТОПИС ВОЛИНІ»

10 або 20, 40 гривень на марках:sovєтських з 1921 р. без зубців: 100, 200, 250, 300, 500 і 1000 руб.; на марках

Укр. Пед. Т-ва "Рідна Школа" з зуб.: 4 грив. і 4 і 1 корона, та на деяких марках Бойової Управи Українських Січових Стрільців з 1915 року.

Це також марки українських повстанців Другого Зимового Походу 1921 року.

- 17) **Луцьк** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 2, 5, 7, 10, 15 коп., і без зуб.: 1, 2, 5, 15 коп. і 1 руб., та на Романівських 3 і 7 коп.
- 18) **Людвинів** — Штамп ручний, гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 2, 5, 7, 10, 15, 25 коп., і зеб зуб.: 1, 2, 3, 5 коп. і 1 руб.
- 19) **Матвіїв-Маціїв** — Штамп ручний металевий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 5, 10, 15 коп., і без зуб.: 1, 2, 3, 5 коп. і 1 руб.
- 20) **Народичі** — Штамп ручний гумовий, поодинокий. Фарба чорна або фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 2, 10, 10/7 і 15 коп.
- 21) **Нова Чортогрія** — Штамп ручний гумовий, поодинокий. Фарба фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 2, 3, 5, 10, 15 коп., і без зуб.: 1, 2, 5, 35 коп і 1 руб., а також на деяких Романівських марках.
- 22) **Овруч** — Штамп ручний металевий, поодинокий. Фарба чорна. Відомий на марках з зуб.: 50 коп. (Сов. філателія вказує існування й на інших марках).
- 23) **Озеряни** — Штамп ручний гумовий, поодинокий. Фарба чорна. Відкритий відомим українським філателістом ПОК. Євгеном Вировим. Відомий на марках з зуб.: 5, 10, 10/7, 15, 20, 25 коп., і без зуб.: 1, 2, 5 коп. і 1 руб.
- 24) **Почаїв** — Штамп ручний гумовий, поодинокий. Фарба фіял-

кова. Відомий на марках з зуб.: 5, 7, 10/7, 15, 20, 25 коп., і без зуб.: 1, 2, 5, коп. і 1 руб.

- 25) **Сарни I** — Штамп ручний металевий, поодинокий. Фарба чорна або чорно-фіялкова. Відомий на марках з зуб.: 15, 70 коп. і 1 руб., і без зуб.: 1, 3 і 70 коп.
- 26) **Сарни II** — Штамп ручний, дерев'яний, поодинокий. Фарба чорна. Відомий на марках з зуб.: 10, 15, 20, 35 коп. і 1, 7 руб., і без зуб.: 1, 2, 3, 5, 70 коп. і 1 руб.

Лише номери 15 і 16 з 1921 року, решта номерів з р. 1918. Це все віднайдені видання марок на Волині, бо напевне робилися наддруки й по інших містах, але про них жодних відомостей не збереглося. Крім того, такі видання як Ковель-Голоби (13), Луцьк (17), Матвіїв-Маціїв (19) і Нова Чортория (21) ще не дослідженні належно. Дуже можливо, що наддруки різних цих тризубів існували й на інших вартостях марок, але відомостей про це також не збереглося. Більшість марок дуже дорогі, бо вони тепер рідкісні екземпляри. Через те, що цими марками світова філателія мало цікавиться, хоч і визнає факт існування і їх рідкість — фальсифікатів майже не існує, за винятком Здолбунова.

До цього розділу віднесемо, як місцеве видання, поштові марки міської пошти в Любовні (Любомлі), що були видані в 1918 р. для Любовні і її повіту. Це єдине оригінальне видання марок на Волині. Складається це видання з 5 марок із світлинами Любовні: 5 коп., зелена, Синагога; 10 коп., червона, Ринок; 20 коп., сіра, Міська площа; 25 коп., синя, Рим.-католицький костиль і, 50 коп., сіро-зелена, Православна церква. Дуже цікавим і майже винятковим для поштових марок є те, що написи на цих марках зроблені в чотирьох мовах: українській, німецькій, польській і жидівській (останній напис — це виняток на всі світові марки), причому назва міста в українській мові вжита належно — "Любовня".

II. Марки окупаційних влад на Волині.

1919 рік.

- 1). **Ковель.** Поляки, окупувавши Ковель, знайшли там на пошті українські поштові марки і передруковали їх дворядковим ручним штампом: "Poczta Polska — 30 fen.", фіялковою фарбою і те ж саме, лише заміненим другим рядком на "50 фен." — фіялковою фарбою. Були передруковані українські поштові марки: 30 і 50 шагів, марки з тризубом "Київ II" за 15 коп. з зуб. і без зубців, 1 руб. б/з і деякі марки з тризубом (13) — Ковель-Голоби. По заступленню цих марок польськи-

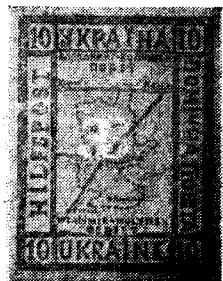
ми решта їх опинилася в Поштово-телеграфічному Музеї у Варшаві разом з наддруковими штампами. Штампувалися ті марки польським подовгувастим штампом — “Kowel”, чорною фарбою.

- 2) **Волинь. Фантастична.** Коли польські філателісти (особливо торгащі марками у Варшаві й Лодзі) почули про попередні марки Ковля, то як наслідок цього, з'явилися на філателістичному ринку світу (досить великим накладом) серії українських поштових марок — 10, 20, 30, 40 і 50 шагів з наддруком польського орла і нової ціни “2 гр.” чорною фарбою на цілій се-рії, “5 гр.” фіялковою фарбою і “10 гр.” червоною фарбою також на цілих серіях. У філателістичній пресі ці марки мали називу марок польської окупації на Волині. Одночасно для штампування цих марок був зроблений польський поштовий штамп, круглої форми, з написом угорі “Blahalosk”, а посередині “6. 9. 19” (чому саме найбільше ця дата? Мабуть, дата друку цих марок!) і внизу “Pol. Korps.” — себто назва місцевості, яка ніколи й ніде на Волині не існувала. Отже, повна фантазія з усіх боків. Ці марки дісталися до всіх каталогів марок світу, і треба було доказати чимало боротьби (автор брав у ній жваву участь) в рр. 1920-1939 в інтернаціональній філателістичній пресі, щоб нарешті з деяких каталогів вони зовсім зникли, а в деяких, як німецькі й США (каталог Скотт'a), хоч вони й залишилися, але одержали певне визначення, що пов'язується із спекулятивними фантазіями.

1941/1944 роки. Німецька скупашія.

- 3) **Рівне (Луцьк).** 1941 р. 14 листопада. Німецькі поштові марки з головою Гітлера від 1 до 80 пфрг. (серія 20 марок) з друкарським наддруком чорною фарбою ”UKRAINE“. Ці марки вживалися не тільки на Волині, а й в усьому Райхскомісаріаті України. Поштові печатки мали вгорі називу місцевості, напр.: ”ROWNO-Wolhynien“, ”KREMIANEZ“, ”SARNY“ і т. д., а внизу ”Deutsche Dienstpost UKRAINE“. До вироблення цих штампів ужито колишні совєтські поштові штампи з вирізаним змістом і залишеною тільки датою (відомий поштовий штамп Києва, де залишено було називу українською мовою — ”Київ“).
- 4) **Володимир I.** 1941. Серія з двох марок: 10 коп. — карта-контур Володимирського повіту, жовта; напис по-німецьки ”Hilfspost Wladimir Wolynsk - Gebiet Ukraine“ і по-українськи ”Помічна пошта-Володимир-Волинськ-Повіт-Україна“, — і 20 коп. — Собор у Володимирі Х віку; написи в обох мовах такі ж, як і на першій. Це, мабуть, філателістичне видання німецьких

службовців Гебітскомісаріату Володимира. Друковано їх у Люблині. На листах зустрічаємо їх, але завжди з німецькими

марками з наддруком "Україні" і самі вони були штамповані лише датівником і то не завжди. Як видання філателістичне, мусить бути дешеве. Для української філателії вони цікаві своєю тематикою.

- 5) **Володимир II.** Квітень, 1944. Видана Гебітскомісаром серія німецьких урядових марок, що складалася з чотирьох екземплярів: 6+9 пфг., фіялкова, 12+18 пфг., червона, 24+36 пфг., синя, і 60+90 пфг., зелено-оливкова, з зубцями 11, без гуми на звороті, розміром 35x22 мм. Малюнки на них: свастика в орнаменті. Написи чорні: "Deutsche Hilfspost-Helbitskommis-sar Wladimir-Wolynsk" і ціна грубими цифрами перша і малими друга (друга — це спеціальн. додаток до нормального поштового тарифу). Друковано ці марки в Бресті на жовтавому папері української паперової фабрики в Моквині, пов. Сарни. Штамповано їх печаткою Гібетскомісара.
- 6) **Володимир III.** 15. VI. 1944. Коли марки попередній серії були зужиті, видано друге видання цих марок у друкарні в Білосто-ку на білому крейдяному папері, з зубцями 10½, уже з гумою на звороті. Напис: "Deutsche Hilfspost-Wladimir - Wolynsk - Ukr." Марка в 6+9 пфг. крім свого тиражу, була в кількості 30 штук без зубців і синього кольору. Марки знято з обігу 17. 7. 1944 року.
- 7) **Горохів I.** Липень, 1943. Видана Гебітскомісаром поштова марка на білому папері червонюю фарбою. Малюнок зображає кон-тур Горохівського повіту в його адміністративних границях. Рамка марки також червона. Написи чорні: "12+23 пфг. Деу-

теше Гільфспост-Горохів-Україне". Друковано всього кілька-

сот у міській друкарні Володимира у виконанні керівника це-
єї ж друкарні п. Зелінського.

- 8) Горохів II. 15. VI. 1944. Це видання чотирьох німецьких пошто-
вих урядових марок таке ж, як і "Володимир III", різниця
лише в написі: "Ногош-Україна".
- 9) Любомля II. 15. VI. 1944. Це видання таке ж, як і "Володимир"
III", лише напис: "Luboml".
- 10) Любомля II. 15. VI. 1944. Це видання таке ж, як і "Володимир"
III", лише напис: "Luboml-Ukraine".
- 11) Сарни I. 18. X. 1941. Це видання української пошти склада-
ється з трьох марок: 50 коп. — червоний друк на темносиньо-
му папері; 1,50 карб. — чорний друк на темно-бронзовому па-
пері і, 3 карб. — чорний друк на ясносірому папері. Марки
зубковані і без зубців, крім усього, відрізняються самим па-
пером. У рамках кожної марки надруковано в чотирьох ряд-
ках: "Kontrollzeichen" (далі українською мовою) "50 коп."
(або котрась з цін), "Контрольний", "знак". Штамповані ці
марки в більшості советськими поштовими печатками (укр.
мовою) Сарненського повіту. Марки були дійсними до 28. X.
1941 року.
- 12) Сарни II. 28 жовтня, 1941 р. Попередня серія з червоним над-
друком: "ГК.-Сарни". В обігу була до 5 грудня 1941 року.

III. Українські недержавні марки на Волині.

Крем'янець. 1936 рік. Добродійна марка, видана на користь Укра-
їнської гімназії в Крем'янці. Рисунок марки: янгол держить
у руках мініатюру будинка, обабіч два підвічники, — усе це
Обведене шестикутною рамою в українському народному сти-
лі і на ній уміщено напис білими літерами: "На Українську"

Гімназію в Крем'янці". Номінал на марці не поданий. Папір білий, зубці $9\frac{1}{2}$, темносиня, але були й інші фарби.

До цього розділу додамо ще недержавні марки окупаційних влад на Волині, а саме: а) Рівне, 27. 8. 1933 р. Польська пропагандивна марка, видана з нагоди "4-х Волинських Торгів", що відбувалися від 27. 8. до 3. 9. 1933 р. б) Рівне, 1930-39. Польська пропагандивна марка, видана на користь розбудови Волинського регіонального музеїнцтва. Сюди слід віднести також російські добродійні марки з I-ої Світової Війни 1914/1917 рр., видані в різних містах на Волині.

На закінчення цього енциклопедичного перегляду українських марок Волині треба мати на увазі, що для повності збірки марок Волині варто зібрати також російські і польські марки з поштовими печатками різних поштових урядів Волині.

Треба пам'ятати, що поважна філателія (США має сім мільйонів філателістів, не рахуючи шкільної молоді) стала сьогодні науковою працею, а українська філателія, відодаток до цього, ще й працею на рідному полі поза межами України.

Від Редакції: При окупації України більшовиками багато українських поштових марок лишилося невикористаними у поштових урядах України. Ці марки забрано до "Советської Філателістичної Асоціації", а остання (СФА) випустила їх на філателістичний ринок, переважно в чистому вигляді. Тому штамповані українські поштові марки дорого.

